

HRVATSKA RIJEČ

Predplatna cijena: na godinu K 12. — Za po godinu K 6. — Za Šibenik na godinu donošanjem u kuću K 12. — Za Inozemstvo na godinu K 12 uviše poštarski trošak. — Pojedini broj 10 para. — Plativo i utuživo u Šibeniku.

Izlazi sriedom i subotom

Uredništvo, uprava i Tiskara lista nalazi se u ulici Bazilike sv. Jakova. — Oglasi tiskaju se po 16 para peti redak ili po pogodbi, te se primaju samo oni, koji se unapred plate. — Priobćena pisma i zahvale tiskaju se po 20 para po peti redak. — Ne frankirana pisma ne primaju se. — Rukopisi ne vraćaju

Što je i zašto je sliedni savez utvaraša.

Iz veoma važnih razloga donosimo iz saborskih razprava ovaj mali ali karakterističan sukob, koji je bio u večernjoj sjednici dne 28. listopada. Nego kolikod ga se pomljivo čitalo, nikada ne može podati onu vjernu sliku ili onaj dojam, koji je svak u saboru prisutan, čutio.

Poslije govora Dr. M. Drinkovića o željezničkom vieću, koji smo govore već priobćili, bio je ustao Dr. Mihaljević, koji je ustvrdio, da mu je teško vjerovati, da bi se za skupštinu željezničkog vieća potrošilo prije nego je vieće počelo obstojati do 700 kr. Gosp. Mihaljević se pozvao i na to da je i Dr. N. Marinković bio u promicateljnom odboru toga vieća.

Sporazum u Spljetu i kumovanje gospode Dubrovačke.

Na to je odgovorio zast. dr. Drinković: Što sam spomenuo, da se potrošilo 6—700 K. za skupštinu na kojoj se konstituiralo željezničko vieće to sam crpio iz lista, koji je u tome objavljen puno bolje nego ja, a to je spljetska „Sloboda“. Što se našlo ljudi pripadnika stranke Drava, koji su također bili za to vieće, ja ne mogu ništa drugo nego tu stvar priznati, ali ja sam rekao, da se u Spljetu često puta učinio ono, što se ne bi moralo, ili ono što nije potrebno. A što je bio i Dr. Marinković u tomu, kolikogod on sam plemeniti i uman, nije ni on toliko nad slabocama ljudskim, da ne bi podlegao ambijentu, da ne bi podlegao onoj sustavnoj agitaciji i sugestiji, koja se u Spljetu vodila preko pol godine. (Zast. Radić: Svakako u dobroj namjeri.) Ta agitacija i sugestija bila je tako jaka, da je dovela ljude, koji se nisu nadali nikada ni susretu, tako reći u zagriju. Sada se veli da se to dogodilo iz velike narodne potrebe, a ja neznam tu veliku narodnu potrebu nego znam da se to dogodilo iz drugih osobnih razloga. (Zast. Dr. Machiedo: Samo radi toga ste govorili.) Da bi ja bio radi toga govorio, to se ja čudim gosp. prisjedniku zem. odbora D. Marinkoviću, kako on to zna svajše misli. (Zast. Dr. Machiedo: Baš radi toga.) A u pitanju novca s kojim ima raspolagati zemaljski odbor, ja mislim, da smo svi mi slobodnjiji nego prisjednici zemaljskog odbora i ako tko može o tom govoriti i raspolagati, to smo mi, a prisjednici zemaljskog odbora bi morali mučiti. (Zast. Dr. Machiedo: Valjda mi nismo zastupnici druge kategorije, nego vi) Vi ste jedno-

stavnj naši službenici, postavljeni od nas, da upravljate novcem pokrajine. (Zast. Dr. Machiedo. Samo što nam vi niste dali glas.) Ja vam ga nebi nikada ni dao. (Smijeh Predsjednik zvon.)

Ja sam ovo pitanje shvatio s ozbiljne strane, a misli li gosp. Machiedo da je neozbiljno, to mu ja ne mogu pomoći. Ja sam svoje mnjenje izložio, kako sam mislio da ga treba razložiti, a svaki drugi može svoje mnjenje obrazložiti, kako misli, da je najbolje, i ja ću ga uvijek slušati kada svoje mnjenje pristojno zastupa i zagovara.

Ja sam dakle naglasio, da je u tom željezničkom vieću samo vjiljivi povod koji je zbližio dvije stranke u Spljetu jako nenadano, tako da se tomu nije mogao nadati nitko, a najmanje ona Gospoda, koja su taj sporazum sklopila. Ja sam rekao, da je to posao njihov i gospodari oni slagati se s kim hoće, kada i kako hoće. Kada se oni sporazumievaju, oni to sigurno čine iz onih pobuda, koje misle, da su im korisne i potrebne. Sporazum je učinjen, i kad ste me baš na to naglani, reći ću da je učinjen kumovanjem gospode iz Dubrovnika. A izgleda, da je učinjen svrhom da bude uperen proti nama. Dakle gospodo vi kolikogod vas je tu i oni još, koji nisu tu a imadu svoje predstavnike ovdje, složili ste se jer nekako ste čutili potrebu, da se složite proti ovoj maloj četici pravaša.

Jedna falanga jedan savez proti tlačiteljima . . .

Zast. Čingrija: U poslu željezničkoga vieća subjektivno može imati svatko svoje mnjenje, zato ja s te strane gospodinu predgovorniku nemam što da prigovarom, ali cijenim da u sadašnjim okolnostima, kada pitanje željezničkoga zanima sve pokrajine, izmieti ovu stvar u saboru i govoriti o njoj na način kako je večeras gosp. Dr. Drinković govorio, nije umjesno. (Zast. Drinković: Što vi mislite?) Vi znate lepo, koliko to blaženo željezničko pisanje zanima sve pokrajine. Oni rodoljubi koji su u Spljetu tim se bavili i sastavili to željezničko vieće, ne može se reći, da su htjeli doći do naše potpomoći, koliko se moglo, da se dogdje do rješena tog pitanja. Predbaci ti njima neke tajne svrhe, predbaci nama u Dubrovniku, da smo mi tu učestvovali . . . (Zast. Drinković: prigovara.) Ja sam tako razumio. (Zast. Drinković: Ja sam govorio o sporazumu stranačkom u Spljetu.)

Dakle o stranačkom sporazumu! Mi u tom nismo učinili nego ono, što smo činili, da je naša dužnost i da od nas ciela Dalmacija zahtjeva A kazat ću vam zašto. Zato jer smo uvidjeli, da se je stranka prava družila sa furtimašima, to je poznata stvar i s njom čini jednu falangu, na taj način, da ona i oni nijesu više nego jedna stvar. Da

obranimo, koliko je moguće, slobodu misli i savjesti, mi smo iskali, da se skupimo u jednu falangu s druge strane. Drugu namjeru nismo imali, a okolnosti su se pružile i pokazale takove, da smo se mogli povratiti u onaj savez u kojem smo prije bili i u kojem se uhvam, da će mo unapred ostati i da ćemo se do potrebe boriti proti tlačiteljima i savjesti, koji podizu sada svoju glavu. To neće biti s naše strane drugo nego jedno patriotsko djelo. Ja sam od onih, koji zagovara u svemu slobodu i dopuštam, da svaki svećenik kao građanin, prava što ih ima izvrši, ali kad dodje, jedan stalež svećenički i hoće u ime toga da ima neka prava, neku ulogu u politici, ja to ne dopuštam ja također istem se združiti s kim hoćete za pobijati tako pogubne misli i namjere. To je ono što nas je združilo i radi toga ja sam zahvalan Dru Drinkoviću, da mi je dao povoda, da to javno pred čitavom Dalmacijom izrečem (Zast. Drinković: Molim rieč za stvarni izpravak).

Sloboda uma i savjesti gospode atvaraša.

Predsjednik: Rieč imade časni zast. Dr. Drinković: Gospodo, ovdje imademo jednu kronološku zabludu, jednu stvar koja ne odgovara istini. Gosp. Čingrija sigurno je mislio na našu zajednu skupštinu u Šibeniku. (Zast. Čingrija: Niti mi je došla na pamet.) Savez gospode u Spljetu je uzsljedio prije naše skuštine, a ne poslije. Na toj skupštini u Šibeniku, mi smo jednu točku našega programa tako silizirali, da naša stranka imade poraditi na narodnom prosvjetljenju na temelju kršćanskih načela uz dužnu, dosadašnju snošljivost prema drugim u hrvatskom narodu priznatiim vjerspovjestima. Ovo načelo je stranka prava prihvatila u duhu svojih tradicija i u duhu svoga djelovanja. Što ja znam, stranka prava nije uikada imala posla s furtimašima, pače ja i neznam, što to znači ta furtimašina u Dalmaciji (Zast. Čingrija: Ne? — Zast. Prodani: Van stranke prava da, ali u stranci ne.) Mogu vam kazati, da mi u tom pogledu nismo vodili pregovore niti sa furtimašima niti sa ikakovom strankom, nego smo to učinili iz naše uvidjavnosti, sporazumno ciela uprava u stranci, a onda sporazumno sa cielom našom strankom. Drugi ili treći elementi tu njesu ulazili, nego su ulazili samo pravaši. Priznali smo ono, što je stranka prava i do sada radila, priznali smo ono što je stranka prava 1895. potpisala, kada su u stranci bili Biankini, Trumbići, Marović i druga mjaoga gospoda, koja su danas u stranci Dr. Čingrije. Za to što smo mi, vjerni našim tradicijama, uneli u naš program jedno od pravaša obće priznato načelo ne može se nami pravašima poročiti borbu za slobodu. Za slobodu juma i savjesti uvijek smo bili, i jesmo i ostajemo (zast. Čingrija: To je lepo.) jer kao

kršćanska stranka, koja stoji na kršćanskim načelima ne priznajemo samo slobodu uma i savjesti, nego i slobodu volje, a gospodo, ja više držim do slobode volje nego do sve slobode vašega uma i savjesti, jer lahko je misliti i reći: ja sam borio za slobodu, ali nije lahko to činima dokazati. Lahko je naprotiv dokazati, da se u Dubrovniku stranka Dr. Čingrije nije služila sredstvima, koja su u skladu sa slobodom ni uma ni savjesti, lahko je dokazati, da se stranka Dr. Čingrije proti današnjim Srbima borila sredstvima koja njesu niti priznata niti dobro gledana u prosvjetnom svijetu, lahko je dokazati, da je sin Dr. Čingrije u Beču kazao, da su se oni proti Srbima borili oružjem, kojim se stranka prava proti nikomu nije nikada od postanka svoga do danas borila. Gospodo, ova upadica meni je prilicno neugodna, ali kad se dolazi govoriti u ime slobode proti nama, koji smo se cieli svoj viek faktično borili proti onima koji su faktično proti slobodi našega naroda, to ne mogu dopustiti.

Predsjednik: Rieč ima časni zast. Dr. Čingrija.

Okajan poziv ostaje bez odaziva.

Dr. Čingrija: Ja se njesam nadao da će gosp. predgovornik tu iznositi neke osobnosti, kojima mislim da nema mjesta. Što je on nama predacao borbu sa srbstvom u Dubrovniku to je drugi posao. Da smo mi vodili tu borbu oružjem, koje nebi bilo dopušteno, to mi ja ničem, jer mi smo vodili borbu kako se vode političke borbe uopće, i iskali smo načina i oslona, gdje je bilo potrebno da naša stranka progre. Mi smo bili izgubili občinu a občinu smo htjeli opet imati u svojim rukama. . . .

Mi smo iskali imati oslonu u Petru i u Pavlu, a s druge strane jednako se je radilo. To bi najbolje ovi sa strane vladine mogli reći, kad bi bilo dopušteno u tom smieru, ali to su tajne o kojima ja danas neću ulaziti, niti zahtjevam, da se o tom ovdje pripovieda. Nego časni gosp. Drinković rekao je nešto što je iznenadilo t. j. da je dala povod današnjem momu ponašanju skupština u Šibeniku. Njesam na tu skupštinu ni pomislio. Ove moje misli odavna su ukorjenile se u meni, a to radi činjenica, koje sam doživio ja kao načelnik dubrovački i vodja dubrovačkih Hrvata. Natrag 5—6 godina našao sam se u položaju, da već uvidim na što se teži u Dalmaciji, uvidio sam, da popovstvo hoće da postane jednom političkom strankom i u tu svrhu da se laća svakakvih sredstava. . . .

Uvidio sam da će se dogoditi sve, što se je poslije dogodilo i što je sada još u evoluciji t. j. da furtimaška stranka ili zovite ju kako hoćete, hoće da nadlje svoj naslov za izvesti svoju kobnu akciju u jednoj stranci u našoj pokrajini. Ta stranka bogme vi rekli

Lav Nikolajevič Tolstoj.

Starac u dugoj, prorokoj, bijeloj bradi, mudrac i filozof sa Jasnaje Poljane, otišao je. . . . Tamo, odakle se čovjek ne vraća. . . . u nepovrat. Otišao je u one neznane, tajnovite krajeve, čijim se je tajnama sa života toliko borio.

I nije preminuo u Jasnaji Poljani, u svom gnjezdu, koji je bio savio sebi kao pustinjaku, samotniku i oćenjaku. Umro je daleko od nje, samotniku u Čepnjaku. Umro je njegov duh to od one tih Poljane, u kojoj je njegov duh toliko radio, toliko učio. Pobijegao je od nje u času poremećenja uma. Starcu u bijeloj, prorokoj bradi nije bilo sudjeno, da podpunom prisutnoću duha prati samoga sebe i duh svoj pri velikom putu u vječnost. Ta zadnja studija nije mu bila sudjena. . . . Tko zna, možda mu je tim mnogo koje rnzočaranje uštedjeno.

I više ga nema. Rusija je u njemu izgubila svog najvećeg živućeg sina, a svijet je izgubio svog najvećeg i univerzalnog filozofa. Utrnuo je duh, koji je za cio svih gorio, za „matušku Rossiju“ kao i za cio svijet. Radio je za čovječanstvo, koje je silno ljusviet. Bio je humanista, filantrop, a ljubio je i po-

magao malene, sirotne, nemoćne i jadne. U zadnje doba to je bila njegova lična, unutarnja religija: pomaganje slabih.

Ruski filozof potekao je iz stare velikaške, bojarske ruske obitelji. I bogata mu kuća bila i vidjena. Plemenština krvi spojila se u Tolstoju sa plemenštinom srca i uma, a prilike, u kojima je proveo djetinstvo i mladost svoju, koju opisuje u istoimenoj knjizi, samo su bile poticaj Tolstoju na dalnje ozbiljno učenje i promatranje, čemu je bio po naravi priklon i raspoložen. Kao djetie imao je već osobiti dar posmatranja i prosudjivanja, te je to bilo kao rano nagovještavanje o budućem filozofu i psihologu.

No ruski bojar nije mogao mimoići najglavnije crte, običajne i skoro obvezatne života ruskog plemića. Podje u vojsku, te je sudjelovao u ratu od 1343—56, a malo kasnije je iz vojske izstupio. Iz ovog doba doživljava i uspomene opisane su u velikom djelu „Vojna i mir“, koje je jedno od najznačajnijih i najpoznatijih od mnogobrojnih te ih Tolstoj napisao. Čim je pako izstupio iz vojske, podje u sviet, da se naobrazi, da se izteže čovjekom i da uzvieda narode i običaje. Tim „putem oko zemlje“ stekao je sve

ono silno blago izkustva i znanja, koje je kasnije obllato savio u svoja djela.

Kad je Tolstoj počeo pisati, od onda se pera i knjige nije više ostavio. Do svoje smrti napisao je preko 200 djela, a sva su književno-filozofske sadržine. Bio je i novelist, ali pretežito se bavio romanom i to velikim romanom, romanom velikog stila. Nijedna njegova knjiga ne odlikuje se senzacijama kriminalnih ili herojskih romana. Stil mu je skoro svugdje odmjeren, znanstven, strog. Čak u opisima odrazuje se neka osobita forma, koja nije lagana ni elastična kao u novelistu. Opisi njegovi uvijek imadu njeku psihološku pozadinu, neko značenje. O njegovim djelima može se reći, da nije nijedna rieč, ni jedan opis, ni jedna epizoda, ni jedan dialog suvišno napisan. Sve imade svoju svrhu, svoj cilj i svoju logičnu vezu i nuždu, koja se konačno na jednom ili drugom mjestu izpoljava. Takove su sve Tolstojeve knjige i nijedna zabavna, što no rieč, da se utuče vrieme, naprotiv do jedna poučna, znanstvena, filozofska i psihološka. I svaka knjiga stajala je Tolstoj silnog truda, rada, proučavanja, jer je sve i jedno na povjestnoj bazi, protkana povjestnim događajima i poznatim povjestnim licima, čiju je epoku i karakteristiku mo-

rao Tolstoj iztraživati među pergamenama i u arhivama, bibliotekama. Takova su mu djela: „Vojna i mir“, „Ana Karenina“, „Kreutzerova sonata“, „Kozaci“ i bezbroj drugih, no svih spomenuta su mu djela najvažnija.

U zadnje doba, Tolstoj nije više pisao velikih stvari, ako nije što u rukopisu ostavio. Bavo se brošuricama, malenim pripovjedicama sve moralnog, etičnog i didaktičnog sadržaja. Prenasao je na papir i svoje slučajne razgovore sa seljacima, a iz tih razgovora je seljak koji puta izilazio u slici niemog, tupog marševca, od života utućenog, a koji put se prikazivao rodnjemi primitivnim filozofom.

To su bili ljudi, koje je pred svoju smrt Tolstoj proučavao i s kojima je obćio.

Bio je ruski filozof kršćanin. Uvjerjen, okorjeli i nepomični kršćanin grčko-iztočne vjere. Ali, bio je sektarac. Imao je svoju sektu, svoju licnu, individualnu kršćansku sektu, koja je možda medju visokim ekstravagantnim intelektualcima, makovih sama u Rusiji ima, brojio po kojeg sledbenika. Njegova žena i njegovi sinovi bili su mu izraziti protivnici. No nije da je to bila zbljia jedna sekta, jer niti je organizacije bilo, niti je